

УДК 329.055

doi: 10.15421/171711

Концептуальні особливості визначення «лівих» та «правих» політичних партій в умовах постіндустріального суспільства

Г.В. Шипунов

gennadij.shipunov@gmail.com

Львівський національний університет імені Івана Франка,
79000, вул. Університетська, 1, Львів

У статті з'ясовано, що на сучасному етапі суспільно-політичної еволюції, в умовах переходу передових індустріальних держав на постіндустріальну стадію розвитку, відбувається зміна традиційного розуміння «ліво-правого» партійно-ідеологічного розмежування у форматі одновимірної лінійної поділу. Обґрунтовано, що за таких обставин визначення «лівих» та «правих» політичних партій вимагає дотримання методологічних принципів теорії плюралізації про співіснування традиційних і нових характеристик лівиці та правиці, які не витісняють одне одного з політичного дискурсу, а лише стають більш чи менш значущими в контексті певної суспільно-політичної та економічної ситуації. Тобто, як тільки виникають нові соціальні конфлікти або актуалізуються старі, то одразу ж запускаються процеси трансформації змістового наповнення понять «ліві» та «праві», що є результатом адаптації до нових умов. Відтак доведено, що згаданий поділ набуває двовимірної, ортогональної структури, у межах якої одна вісь відображає традиційне розмежування, засноване на матеріальних (економічних) питаннях, а інша – нове, що базується на постматеріальних (соціокультурних) проблемах. У рамках такої двовимірної структури і відбувається «ліво-праве» позиціонування політичних сил: за одних умов з упором на економічні питання, за інших – на соціокультурні.

Ключові слова: «ліво-правий» політичний спектр; політична ідеологія; політичні партії; постматеріалізм; теорія плюралізації

The conceptual features of the definition of «Left» and «Right» political parties in conditions of the post-industrial society

H.V. Shipunov

gennadij.shipunov@gmail.com

Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine

One of the most widespread and the most versatile methods of structuring of the political field, which is used usually both in political science research, and in print media discourse is the concept of «Left-Right» party-ideological distinction. However, the «Left-Right» semantics is characterized by the instability of basic concepts: they are constantly changing, gaining new features and content, depending on this or that socio-political context or, even, political traditions prevailing in a particular region.

Therefore, its entry and the final consolidation in political science discourse gave the impetus to the long scientific debate regarding the specific conceptualization of the indicated distinction and its cognitive potential, especially in conditions of formation of the «new policy» of the post-industrial society. So this caused the necessity to determine the theoretical and methodological strategy of the identification of «Left» and «Right» political parties in the new economic, political and sociocultural reality of the post-industrial society.

According to this, it has been revealed in the article that at the present stage of social and political evolution, in conditions of transition of advanced industrialized nations at the post-industrial stage of development, the traditional understanding of the «Left-Right» distinction is changing into the form of one-dimensional linear division. It has been grounded, that in such circumstances the definition of «Left» and «Right» political parties requires adherence to methodological principles of pluralization theory on the coexistence of traditional and new definitions of the Lefts and Rights, which do not displace each other from political discourse, but only become more or less significant in the context of a specific socio-political and economic situation.

As soon as there are new social conflicts or old one are updated, the processes of transformation of the semantic content of «Left» and «Right» concepts launch immediately, and this results to the adaptation to new conditions. It has been proved that mentioned division becomes a two-dimensional orthogonal structure, in which one axis represents the traditional distinction based on the materialist (economic) issues, and another, the new one, is based on post-materialist (sociocultural) issues. Under such two-dimensional structure «Left-Right» political forces positioning is made: focusing on economic issues for one conditions and on sociocultural ones in other cases.

Keywords: «Left-Right» political spectrum; political ideology; political parties; post-materialism; pluralization theory

Цитування даної статті: Шипунов Г.В. Концептуальні особливості визначення «лівих» та «правих» політичних партій в умовах постіндустріального суспільства / Г.В. Шипунов // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 1(141). – С. 68-73.

Citation of this article: Shipunov, H.V., 2017. Conceptual`ni osoblyvosti vy`znachennya «livy`x» ta «pravy`x» polity`chny`x partij v umovax postindustrial`nogo suspil`stva [The conceptual features of the definition of «Left» and «Right» political parties in conditions of the post-industrial society]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 1(141), 68-73. doi:10.15421/171711 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 17.11.2016

Концептуальные особенности определения «левых» и «правых» политических партий в условиях постиндустриального общества

Г.В. Шипунов

gennadij.shipunov@gmail.com

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка,
79000, Львов, ул. Университетская, 1*

В статье выяснено, что на современном этапе общественно-политической эволюции, в условиях перехода переломных индустриальных государств на постиндустриальную стадию развития, происходит изменение традиционного «лево-правого» партийно-идеологического размежевания в формате одномерного линейного деления. Обосновано, что в этих обстоятельствах определение «левых» и «правых» политических партий требует соблюдения методологических принципов теории плюрализации про сосуществование традиционных и новых характеристик левой и правой, которые не вытесняют друг друга из политического дискурса, а только лишь становятся более или менее значимыми в контексте определенной общественно-политической и экономической ситуации. То есть, как только возникают новые социальные конфликты или актуализируются старые, то сразу же запускаются процессы трансформации содержательного наполнения понятий «левые» и «правые», что является результатом адаптации к новым условиям. Таким образом, доказано, что упомянутое деление приобретает двухмерную, ортогональную структуру, в рамках которой одна ось отображает традиционное размежевание, основанное на материальных (экономических) вопросах, а другая – новое, которое базируется на постматериальных (социокультурных) проблемах. В границах такой двухмерной структуры и происходит «лево-правое» позиционирование политических сил: в одних условиях с упором на экономические вопросы, а в других – на социокультурные.

Ключевые слова: «лево-правый» политический спектр, политическая идеология, политические партии, постматериализм, теория плюрализации

Постановка проблеми. Одним із найпоширеніших методів структурування політичного поля, який сьогодні активно використовують як у політологічних дослідженнях, так і в публіцистичному дискурсі є концепція «ліво-правого» партійно-ідеологічного розмежування. Відзначаючи важливу роль, що відіграє ця концепція у сучасній науці, можна також виділити дві основні функції, які вона виконує у реальному суспільно-політичному житті: на колективному рівні сприяє соціальній орієнтації та полегшує політичну комунікацію. Тобто, функціонує як символічна система координат, що дає змогу партіям здійснити своє позиціонування та вирізнити себе з-поміж інших політичних сил, пов'язавши у такий спосіб власну політичну позицію з місцем у вказаній системі. На індивідуальному – допомагає людям зробити на цій основі зважену політичну оцінку та вибір [13, с. 3].

Входження та остаточне закріплення у політологічному дискурсі «ліво-правої» семантики, яка, однак, характеризується несталістю основних понять (вони постійно змінюються, набуваючи нових ознак та змісту, залежно від того чи іншого суспільно-політичного контексту або навіть політичних традицій, які панують у певному регіоні [10, с. 297-298]), дали поштовх тривалій науковій дискусії відносно специфіки концептуалізації зазначеного розмежування та його пізнавального потенціалу, особливо в умовах формування «нової політики» постіндустриального суспільства [4; 9, с. 74].

Аналіз досліджень і публікацій. Західна політична наука представлена цілим комплексом ґрунтовних досліджень специфіки «ліво-правого» розмежування. Про це свідчать праці, зокрема, Т. Погунтке, Р. Хармела, С. Фланагана, Н. Боббіо, С. Хеллеманса, Р. Інглхарта, Г. Кітшелъта, Д. Яна, М. Макдональда, Р. Далтона, К. де Врайс. Натомість можемо констатувати, що визначена проблема є малодослідженою

у рамках української політології. Окремі її аспекти аналізують у своїх працях Ю. Шведа, А. Романюк, М. Курмазіна, М. Примуш, А. Глівинський А. Шеховцов.

Мета дослідження. Актуальність цієї проблеми та її недостатня розробленість у рамках вітчизняної політичної науки зумовлює мету нашого дослідження – визначити теоретико-методологічну стратегію ідентифікації «лівих» та «правих» політичних партій в умовах нової економічної, політичної та соціокультурної реальності постіндустриального суспільства.

Виклад основного матеріалу. Методологічна процедура визначення «лівих» і «правих» партій передбачає, насамперед, встановлення основних ідейних опозицій, які зумовлюють суть «ліво-правого» партійно-ідеологічного розмежування. На нашу думку, головна ідейна опозиція, яка лежить в його основі, формується навколо протиставлення принципів рівності та соціальної ієрархії (нерівності). «Ліві» виступають з позицій необхідності забезпечення більшої рівності людей у суспільстві та, відповідно, зменшення простору соціальної ієрархії. «Праві», навпаки, відстоюють соціальну нерівність на тих або інших підставах, у тому чи іншому ступені як фундаментальну основу ефективного існування соціуму.

Наступна ідейна опозиція, яка безпосередньо корелюється з попередньою, формується навколо протиставлення принципів соціальних змін та збереження статус-кво. «Ліві» прагнуть змін з метою реалізації принципу рівності. «Праві», протидіючи цьому, відстоюють збереження традиційного порядку, тобто існуючої системи суспільно-політичних та соціально-економічних відносин у ієрархічно структурованому суспільстві.

Ще одна ідейна опозиція дає змогу здійснити внутрішню диференціацію «лівих» і «правих» на радикалів та поміркованих. Вона формується навколо

протиставлення принципів свободи та авторитаризму. Це, з одного боку, виявляється у безкомпромісності у відстоюванні політичними силами своїх ідеологічних позицій та готовності (навіть доцільності) до нехтування ліберально-демократичними механізмами (відданість яким розглядається як вияв легководухості та опортунізму) і використання крайніх, авторитарних (насильницьких) методів у політичній боротьбі. З іншого – у прихильності до ліберально-демократичних засобів реалізації своїх цілей та готовності (необхідності) до діалогу з ідеологічними опонентами задля укладення консенсусу щодо основ та стратегічних напрямів розвитку суспільства.

Звертаючись до ретроспективного аналізу, можна виокремити три основні історичні періоди, у межах яких видається можливим зафіксувати різні форми вияву сформульованих ідейних опозицій, що у своїй сукупності і визначали суть «ліво-правого» розмежування політичних сил. Перший, який умовно позначимо як «класичний» (кінець XVIII-середина XIX століття), минув під знаком ідей Просвітництва та Французької революції. Характерним для цього періоду було протистояння між прихильниками кардинальної зміни існуючої системи політико-економічних відносин, яка б призвела до ліквідації станового поділу та привілеїв, зрівняння у правах представників так званого «третього стану», загальної лібералізації та демократизації політичного життя («ліві»), і противниками таких змін, які відстоювали принципи суспільної організації «Старого режиму», особливо наголошуючи на природній необхідності існування соціальної нерівності («праві»).

Другий період – «матеріальний» (середина XIX-середина XX століття). Динамічна індустріалізація та остаточне утвердження капіталістичної системи перенесли політичну боротьбу до простору, координати якого визначаються матеріальними (економічними) питаннями. Йдеться про те, що внаслідок цих процесів відбулось значне збільшення кількості робітників, які, водночас, були обмежені у громадянських правах та перебували у вкрай незадовільних умовах життя. Тож основна соціально-політична напруга у вказаний період виникла між тими, хто вимагав подолання пауперизації робітничого класу та зрівняння його у політичних (передусім виборчих) правах засобом революційного знищення або кардинального реформування існуючої системи економічних відносин («ліві»), і тими, хто чинив спротив зміні усталених ринкових критеріїв економічного розподілу та усуненню принципу ієрархічності в організації суспільно-політичного життя («праві»).

У сучасних розвинутих суспільствах на тлі подолання бідності та гарантування участі усіх соціальних груп у політичному процесі гострота цього протистояння суттєво зменшилась. По суті, сьогодні опозиція між «лівими» і «правими» у матеріальному (економічному) вимірі на тлі дискусій щодо питання власності та ступеня участі/неучасті держави в економічному житті звелась до розбіжностей у поглядах відносно того, які блага і послуги та в якому обсязі мають бути суспільними. У цьому контексті так само

йдеться про реалізацію/заперечення принципу рівності у сфері надання соціальних послуг.

Цікаво, що відмінність у підходах щодо соціальної політики також можна розглядати крізь призму принципу привілеїв. Так, зокрема, крайні «праві» відстоюють його на підставі кровного (національного) походження у питаннях надання громадянства, права голосу, пенсій та інших форм соціального забезпечення та послуг. «Правоцентристи» розглядають соціальні привілеї як такі, що можна заробити. Їхнє отримання залежить від здатності людей реалізувати власні таланти в умовах вільного ринку. «Ліві», натомість, виступають проти надання будь-яких привілеїв, окрім тих випадків, коли це зумовлено принципами гуманності. Тобто, усі без винятку є рівними у можливості отримання соціальних благ та послуг [11, с. 64].

Третій період – «постматеріальний» (середина XX століття-наш час). Як уже було зазначено, економічній та суспільно-політичній розвитку західних суспільств призвів до поступового зменшення значення соціальних конфліктів на традиційній (матеріальній) основі. Однак, це не означало припинення політичної боротьби та, як наслідок, «кінця ідеології». В умовах забезпечення високого рівня життя та поширення політичних прав на практично усі соціальні групи на перший план вийшли нові, постматеріальні питання, пов'язані із самовираженням та якістю життя. Протистояння навколо принципу рівності за таких обставин змістилось у нову, соціокультурну площину. Як справедливо зауважує італійський філософ М. Каччарі, рівність тут набуває значення частини якості нашого життя, так само як заробіток, стан навколишнього середовища та соціальні послуги. Вона робить можливою різноманітність і дає змогу кожному бути особистістю [5, с. XIV]. Інституційними представниками цих питань стали «нові ліві» та «нові праві» політичні партії.

Зазначені процеси, пов'язані зі зміною сутності суспільно-політичних конфліктів, які визначали зміст протистояння між «лівими» і «правими», зумовили трансформацію самої концепції «ліво-правого» розмежування. Аналізуючи суть цих змін, зауважимо, що протягом тривалого часу «ліво-праве» позиціонування партій здійснювалось дослідниками у форматі одновимірного лінійного поділу, виключно у матеріальній площині.

Так, у 1957 році Е. Даунс одним із перших застосував просторову аналогію для «ліво-правого» позиціонування партій та ідеологій. Розробляючи теорію економічної демократії, американський дослідник детально проаналізував проблему статичності і динаміки партійних ідеологій. У цьому контексті він звернувся до теорії просторової конкуренції на ринку, яка була розроблена американським економістом Г. Хотеллінгом у 1929 році, та адаптував деякі її положення для політичного аналізу.

Зокрема, Е. Даунс запропонував розташувати політичні партії та їхні ідеології на лінійній шкалі від нуля до ста у звичайному порядку зліва направо. Таке позиціонування є можливим лише за умови іс-

нування згоди щодо характеристик двох закінчень цієї шкали, тобто відносно того, що є «лівим» та «правим». Основне питання, яке, за його твердженням, дає змогу здійснити таке розрізнення, – ступінь державного втручання в економіку: ліве закінчення шкали представляє тотальний державний контроль, а праве – повністю вільний ринок. Деталізуючи свою концепцію та роблячи її політично значущою, Е. Даунс сформулював, зокрема, такі положення: політичні партії у будь-якому суспільстві можуть бути розташовані зліва направо у порядку, який узгоджений та приймається усіма виборцями; після розташування на політичній шкалі партії можуть ідеологічно зміщатися вліво або вправо, але лише до тих позицій, що займають найближчі сусідні партії, до яких вони рухаються [6, с. 141-142].

У цей самий час в контексті великої дискусії навколо гіпотези «кінця ідеології», яка збурила інтелектуальне середовище у 50-ті роки, популярності в академічних колах набула позиція, відповідно до якої у розвинутих західних країнах традиційні проблеми, що зумовлювали розмежування між «лівими» і «правими», відступили на другий план та стали порівняно несуттєвими. Зокрема, як стверджував американський дослідник С. М. Ліпсет, ідеологічні питання, які раніше розділяли «лівих» та «правих», звелись до дещо більших чи менших розмірів державної власності, а також до дещо більшого чи меншого ступеня державного економічного планування [12, с. 440-441].

Така ситуація, за його словами, виникла в результаті формування у західному суспільстві консенсусу або «згоди відносно основ» (тобто визначальних засад організації суспільно-політичного та економічного життя, що обертаються навколо принципу свободи – Г.Ш.), яка включала у себе позицію щодо тих питань, які раніше розділяли «лівих» і «правих». Ця ідеологічна згода, яку він означає як «консервативний соціалізм», призвела до зведення гострих політичних конфліктів у державах Західної Європи і США до мінімуму та втрати універсальними ідеологіями своєї політико-мобілізаційної значущості [12, с. 555-556].

Розглядаючи підхід С. М. Ліпсета в контексті його прихильності концепції «кінця ідеології», необхідно зазначити, що у 50-ті роки серед її прибічників сформувалось чітке переконання, що на тлі завершення ідеологічного протистояння та розмивання традиційних розмежувань між «лівими» і «правими» у розвинутих країнах «ліво-права» антитеза виглядає як анахронізм, а отже, має бути замінена на інші протиставлення [2, с. 88]. Попри контрверсійність цих ідей та усі звинувачення в однобічності (орієнтація на критику переважно «лівих» ідеологій), а отже, у заідеологізованості («ідеологія кінця ідеології» [3, с. 52]), у рамках згаданої концепції був зафіксований факт значних зрушень у ціннісній системі суспільства як результату його переходу на нову, постіндустріальну (інформаційну, постмодерну) стадію розвитку, що, власне, і позначилось на суттєвій зміні статусу ідеології.

Подальші дослідження переконливо довели, що ті процеси, які були пафосно, але, водночас, помил-

ково означені як «кінець ідеології», насправді означали зміну культурно-ціннісних пріоритетів громадян: домінуючими стають питання постматеріального характеру, непов'язані з традиційними соціально-економічними (матеріальними) відносинами між людьми, (з одного боку, це проблеми, зокрема, роззброєння, захисту природи, жінок, національних і сексуальних меншин, збільшення безпосередньої участі в політиці звичайних людей; з іншого – протидія глобалізації, євроінтеграції та міграційним процесам, збереження національної ідентичності та повернення до традиційних цінностей). Цей перехід, який американський дослідник Р. Інглхарт назвав «мирною (безшумною) революцією», означав не відмирання ідеологій як таких, а прихід ідеологій нового типу та, як наслідок, виникнення нових політичних конфліктів [1]. На цьому тлі постало важливе дослідницьке питання щодо теоретичної та емпіричної адекватності за умов «нової політики» традиційного поділу партій на «ліві» і «праві». Виділимо чотири теорії, представники яких у різний спосіб підходять до розв'язання вказаної проблеми.

Так, відповідно до теорії іррелевантності (irrelevance theory) традиційний «ліво-правий» вимір охоплює лише конфлікт між ліберальною ринковою економікою та соціалістичним етатизмом, тоді як прихильники «нової політики» зосереджені на постматеріальних питаннях, як, наприклад, політична участь та якість життя в сучасному індустріальному суспільстві. Відтак проголошується, що поняття «ліві» та «праві» є іррелевантними для нових партій, оскільки ця термінологія не може позбутися економічних конотацій. Політичним гаслом прибічників нових партій є: «Ми ні «праві», ні «ліві», ми попереду». Тож головна теза тут: «ліво-права» семантика застаріла, беззмістовна та майже витіснена з використання новою політичною мовою.

Прихильники теорії стійкості (resistant theory) виходять з позиції, що нові політичні партії в дійсності не змінюють існуючий політичний дискурс, а лише зберігають традиційні «ліві» та «праві» питання під новою етикеткою. Вони наголошують, що традиційний економічний «ліво-правий» поділ залишається важливим, але доповнюється новими нематеріальними питаннями – старі та нові значення «лівих» і «правих» зливаються в одну суперідеологію.

За твердженням Р. Інглхарта, який є головним представником теорії трансформації (transformation theory), виникнення «нової політики» у Західних суспільствах поступово трансформує значення «лівих» та «правих» у напрямі від економічних до не-економічних цінностей [8, с. 213]. Йдеться про те, що «ліво-правий» дискурс залишається важливим семантичним засобом структуризації політичного простору, але, водночас, втрачає своє традиційне значення. Нові партії найбільше сприяють цій семантичній трансформації «ліво-правого» поділу – переходу від асоціації з економічними питаннями до співвідношення з соціокультурними, постматеріальними проблемами.

Теорія плюралізації (pluralization theory) є спро-

бою об'єднання основних принципів теорій стійкості та трансформації. Прихильники цього підходу стверджують, що має місце плуралізація значень, які асоціюються з «лівими» та «правими». На їхню думку, традиційні та нові означення «лівих» і «правих» співіснують. Нема жодних підстав стверджувати, що одні значення замінюють інші. Відтак «ліва» чи «права» позиція сьогодні визначається у багатовимірному просторі політичних поглядів [8, с. 213-216].

На нашу думку, саме методологічні принципи теорії плуралізації дають змогу сформулювати теоретично цілісне та емпірично адекватне визначення «ліво-правого» розмежування партій з урахуванням широкого комплексу як традиційних (матеріальних), так і нових (постматеріальних) питань. До того ж, такий підхід дозволяє відобразити динамічний характер цього поділу, а отже, зафіксувати та осмислити зміни в означенні «лівих» і «правих».

Висновки. Таким чином, визначення «лівих» та «правих» політичних партій в умовах нової реальності постіндустріального суспільства зумовлює необхідність дотримання методологічної позиції про співіснування традиційних і нових визначень лівиці та правиці, які не витісняють одне одного з політичного дискурсу, а лише стають більш чи менш значущими в контексті певної соціально-політичної та економічної ситуації. Тобто, як тільки виникають нові соціальні конфлікти або актуалізуються старі, то одразу ж запускаються процеси трансформації змістового наповнення понять «ліві» та «праві», що є результатом адаптації до нових умов. Наприклад, в обставинах

соціально-економічних криз відбувається відновлення значущості традиційних питань, що розмежовують «лівих» і «правих», за рахунок зменшення важливості постматеріальних проблем [7, с. 228]. І навпаки, стабільний економічний розвиток та створення необхідних умов для реалізації матеріальних потреб усіх соціальних груп в суспільстві (іншими словами, подолання соціальних конфліктів на матеріальній основі) висуває на передній план у контексті визначення «лівих» і «правих» нові, постматеріальні питання.

Усе це створює підстави для переосмислення традиційного погляду на «ліво-праве» розмежування політичного простору у форматі одновимірного лінійного поділу. Йдеться про те, що необхідність врахування матеріальних та постматеріальних питань у визначенні сутнісних ознак «лівих» та «правих» перетворює його на двовимірний. Тобто, він набуває ортогональної структури, у межах якої одна вісь відображає традиційне розмежування, засноване на матеріальних (економічних) питаннях, а інша – нове, що базується на постматеріальних (соціокультурних) проблемах. У рамках такої двовимірної структури і відбувається «ліво-праве» позиціонування партій: за одних умов з упором на економічні питання, за інших – на соціокультурні. Відтак ми погоджуємося, що сьогодні конфігурація політичних сил помітно ускладнилась, координати політичного поля втратили колишню простоту та частково змінилися. Проте, «ліво-праве» розмежування не зникло, більше того – воно не втратило ні функціонального сенсу, ні ціннісного забарвлення [4, с. 93-94].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития [Текст] / К. Вельцель, Р. Инглхарт. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.
2. Гальцева Р. Summa ideologiae: Торжество «ложного сознания» в новейшие времена. Критико-аналитическое обозрение западной мысли в свете мировых событий [Текст] / Р. Гальцева, И. Роднянская. – М.: Посев, 2012. – 128 с.
3. Никандров А. «Идеологические споры» в политике: концепция «секулярной религии» Раймона Арона в идейном противостоянии интеллектуалов [Текст] / А. Никандров // Вопросы философии. – 2015. – № 7. – С. 49-61.
4. Холодковский К. Противостояние левые-правые: анахронизм или смена координат? [Текст] / К. Холодковский // Полис. – 2006. – № 6. – С. 81-96.
5. Bobbio N. Left and Right: The Significance of a Political Distinction [Text] / N. Bobbio. – Translated and Introduced by A. Cameron. – Chicago: The University of Chicago Press, 1997. – 124 p.
6. Downs A. An Economic Theory of Political Action in a Democracy [Text] / A. Downs // The Journal of Political Economy. – 1957. – Vol. 65, № 2 (April). – P. 135-150.
7. Hakhverdian A. The Dynamics of Voters' Left/Right Identification: The Role of Economic and Cultural Attitudes [Text] / A. Hakhverdian, C. E. de Vries, B. Lancee // Political Science Research and Methods. – 2013. – Vol. 1, № 2 (December). – P. 223-238.
8. Hellemans S. The Left-Right Semantics and the New Politics Cleavage [Text] / H. Kitschelt, S. Hellemans // Comparative Political Studies. – 1990. – Vol. 23, № 2 (July). – P. 210-238.
9. Huber J. Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies [Text] / J. Huber, R. Inglehart // Party Politics. – 1995. – Vol. 1, № 1. – P. 73-111.
10. Jahn D. What is Left and Right in Comparative Politics? A Response to Simon Franzmann [Text] / D. Jahn // Party Politics. – 2014. – Vol. 20, № 2. – P. 297-301.
11. Kim M. Cross-temporal and Cross-national Comparisons of Party Left-Right Positions [Text] / M. Kim, M.D. McDonald, S.M. Mendes // Electoral Studies. – 2007. – Vol. 26, № 1 (March). – P. 62-75.
12. Lipset S.M. Political Man: The Social Bases of Politics. (Expanded edition) [Text] / S.M. Lipset. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1981. – 586 p.
13. Weber W. Behind Left and Right. The Meaning of Left-Right Orientation in Europe [Electronic resource] / W. Weber. – Mode of Access mode: <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/107624/tww.pdf?sequence=1>.

REFERENCES:

1. Veltse, K., Inghart, R., 2011. Modernizatsiya, kulturnye izmeneniya i demokratiya: posledovatel'nost chelovecheskogo razvitiya [Modernization, cultural change and democracy: the succession of human development]. 464. Novoe izdatel'stvo, Moscow (in Russian).
2. Galtseva, R., Rodnyanskaya, I., 2012. Summa ideologiae: Torzhestvo «lozhnogo soznaniya» v noveyshie vremena. Kritiko-analiticheskoe obozrenie zapadnoy mysli v svete mirovyih sobyitii [Summa ideologiae: The triumph of «false consciousness» in modern times. Critical-analytical review of Western thought in the light of world events]. 128. Posev, Moscow (in Russian).
3. Nikandrov, A., 2015. «Ideologicheskie spory» v politike: kontseptsiya «sekulyarnoy religii» Raymona Arona v ideynom protivostoyanii intellektualov [«Ideological disputes» in politics: the concept of «secular religion» Raymond Aron in the ideological confrontation of intellectuals]. Voprosy filosofii 7, 49-61 (in Russian).
4. Holodkovskiy, K., 2006. Protivostoyanie levyye-pravyie: anahronizm ili smena koordinat? [Opposition left-right: anachronism or change of coordinates?]. Polis 6, 81-96 (in Russian).
5. Bobbio, N., 1997. Left and Right: The Significance of a Political Distinction. Translated and Introduced by A. Cameron. Chicago: The University of Chicago Press, 124
6. Downs, A., 1957. An Economic Theory of Political Action in a Democracy. The Journal of Political Economy 65, 2 (April), 135-150
7. Hakhverdian, A., C. E. de Vries, Lancee, B., 2013. The Dynamics of Voters' Left/Right Identification: The Role of Economic and Cultural Attitudes. Political Science Research and Methods 1, 2 (December), 223-238
8. Hellemans, S., Kitschelt, H., 1990. The Left-Right Semantics and the New Politics Cleavage. Comparative Political Studies 23, 2 (July), 210-238.
9. Huber, J., Inglehart, R., 1995. Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies. Party Politics. 1, 1, 73-111
10. Jahn, D., 2014. What is Left and Right in Comparative Politics? A Response to Simon Franzmann. Party Politics 20, 2, 297-301
11. Kim, M., McDonald, M.D., Mendes, S.M., 2007. Cross-temporal and Cross-national Comparisons of Party Left-Right Positions. Electoral Studies 26, 1 (March), 62-75
12. Lipset, S.M., 1981. Political Man: The Social Bases of Politics. (Expanded edition). Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 586
13. Weber, W. Behind Left and Right. The Meaning of Left-Right Orientation in Europe. Access mode: <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/107624/tww.pdf?sequence=1>.